

Kodukandi eritrimm 2018

LÜLLEMÄE-REBASE 100+ MÄGEDERAJA KIRJELDUS

Karulakandil on tänavu tähistada kaks suurt juubelit – Eesti Vabariik 100 ning Karulas sündinud, sirgunud ja kujunenud suurmees Jaan Lattik 140.

Lüllemäe-Rebase 100+ mägederajal on võimalus EV 100 auks „vallutada“ 10 siitkandi üle sajameetrist mäge.

KP 31 Ararati mägi 103,0m

Selles, et Karulal on oma Ararati mägi, võlgneme tänu siin 50 aastat koolmeistri ja köstrina tegutsenud **Karl Stimmile**. Ka mäekuju ise pidavat meenutama „päris“ Araratti.

Jaan Lattik: Vana köster Stimm oli andnud köstrikohta ümbritsevatele mägedele piibli nimed. Oli leeritüdrukuid hoitanud, et ärgu nad mingi Ararati mäele jalutama, seal olevat poisse liikumas. Mingi nad parem Geneetsareti järve äärde – seal ilus teerada. See oli muidugi Köstrijärv.

(„Minu album“ 1960)

Karta võib, et järv ise ja ümbruskonna kohanimed (Köstrinurme, Köstrisoo) said omakorda nime köster Stimmi järgi...

Enne Araratiks saamist kandis mägi **Aarani** nime.

Araratist põhjapoolse jääva kahetipulise mäe nimi on Karula Rahvuspargi esimesel kaardil **Jaanimägi** ehk **Kristuse kannatuse mägi**. Seegi nimi võib olla köster Stimmi pandud. Mäel kulgevad praegu üles-alla Lüllemäe suusarajad. Kui füüsiline ettevalmistus kehvapoolne, kujuneb tõusudest üles ronimine tõesti kannatuseks

Ararati järvepoolne nõlv on väga järsk, kaldenurk on üle 24°. Ülejäänud nõlvad on laugemad.

Lõunas näeme iidsete tammedega ja vahtratega **Taitse** (varasem nimi olnud Talitse) **endist talukohta**, ühte ümbruskonna vanemat (umbes 1580.-1590. aastast).

All nõos paikneb väike ümmargune **Raudjärv** (0,3 ha). 75,3 m kõrgusel üle merepinna asuv **Köstrejärv** on kõrgustiku põhjanõlval paikneva Karula Pikkjärve (94,9 ha) järel kõrgustiku loodeosa suuruselt teine järv. Selle pindala küünib üle 10 ha (10,4 ha), seejuures on pikkus 640 m, laius aga 470 m. Järv on madal, maksimaalne sügavus vaid 4,4 m. Nagu kõik Karula kõrgustiku kuplivatevahelised väike-järved, on seegi järv raugastumas, täitunud muda ja taimestikuga. Järve pinnal õitseb hulgaliselt vesiroose.

KP 36 Lüllemägi 114,8m

Oleme kohalike teede ristumiskohas asuval Lüllemäel. Tõenäoliselt sai mägi oma nime siin asunud võrokeelsest lüllest ehk kaagist ehk karistuskohtast. Ja mäe järgi sai oma nime Lüllemäe küla. Kas see tehisküngas võis olla lülle asukoht? Seda me täpselt ei tea. Võime ainult oletada. Küll teame seda, et siin asus Karula esimene surnuaed.

Karula kalmistute ajalooa tutvumisel palume teejuhiks Jaan Lattiku vennatütre Helbe Merila-Lattiku:

Karula kalmistu ajalugu on sama pikk, kui Karula kiriku ajalugu. Ja kiriku ajaloole me võime tagasi vaadata peaaegu 750-800 aastat, sest just Ugandi muinasmaakonna kaudu Eesti lõunapiiril, kuhu Karula kihelkond kuulus kõige piiriäärsema kihelkonnana, algas Eesti alade vallutamine ristirüütlite poolt 1208 aastal ja ristiusustamine. Millal siia siis esimene kirik püstitati, seda võib ainult oletada. Algselt tekkis veel ümberkaudu hulgaliselt katoliiklikke kabeleid, mis aga aja vältel on täiesti hävinud ja säiluvad ainult rahvajuttudes või mõne mäekünka nimes (Niklasmägi, Kabelimägi jne.).

On aga tõepärane, et just läbipääsmatute soode vahele surutud järsukaldalisel ja paikkonda valitseval kõrgel Lüllemäel, mis asetseb kohalike teede ristumiskohas, asus kas vanade eestlaste kindlus või püha hiis ja et just sellepärast rajati keskne kirik siia. Ja kui rajati kirik, algas ka matmine kiriku pöranda alla ja kiriku ümber, kuigi mitu sajandit maeti paralleelselt ka endistele paganlikele külakalmetele, kui läbimatute teedega kevadel, sügisel või talvel kiriku juurde surnuid viia ei saadud. Igatahes ei ole kahtlust, et Karula kuulub varasel keskajal asutatud kirikukihelkondade hulka, kus ka kristlik matmine varakult juurdus.

18. saj. lõpul hakati massiliselt levivate taudide tõttu kalmistuid asustatud punktides välja viima ja kirikute ümber matmine keelati ära. Nii toimus ka Venemaal, mille alla ka Eesti alad sel ajal kuulusid.

1775.a. keelustati keisrinna Katariina II ukaasiga matmine kirikute kõrvale ja nõuti uute surnuaedade rajamist väljaspoole asustatud punkte, mis järgnevate aastate vältel ka toimus. Karula surnuaed viidi üle Valga – Hargla teeristid edelasse asuvale järsule mäenukile, nn Lüllemäele, kuid see ala oli väike ja maeti üsna kiiresti täis. Üks esimesi siia maetuid oli Karula kirikuõpetaja Colestin Heilig (1759 – 1799), kes pärandas kogu oma varanduse – 8000 hõberubla - Karula kogudusele ja kirikule. 1807.a. märgitakse ära kibedat vajadust uue surnuaia järele, kuna vana on täis maetud. 1812 õnnistati uus surnuaed, mis asus teisel pool Valga maanteed. 1923.a. ehitas Karula rahvaharidusselts „Ärka“ siia alalise vabaõhunäitelava. 1936.a. Lüllemäe kungas korrastati ja Karula vald püstitas Kaitseliidu algatusel siia graniitmälestussamba oma Eesti Vabadussõjas langenud kangelastele. Ausammas õnnistati suure pidulikkusega Võidupühal 23. juunil 1936.a. Siin toimusid igal aastal iseseisvuspäeval ja Võidupühal pidulikud koondumised. 19. juunil 1941 lõhuti sammu kommunistide poolt graniitplokkideks. 12. juulil 1942 mälestussammas taastati ja õnnistati uuesti. Kommunistide naastes lõhuti see taas 10. dets. 1944 juba lõhkamise teel ja tükid veeti kalda alla võsasse. Platsile rajati busside ootepaviljon ja välikäimla, mis püsis nõukogude aja lõpuni. Karula vabadussammas taastati uuesti endisel kohal ja avati pidulikult võidupühal 1992.a.

Järgmisesse kontrollpunkti peame tahes-tahmata minema Lüllemäe teeristi kaudu. Siit on eriti hästi näha kogu Karula kõrgustikku läbiv Soome ja Riia lahe (Koiva ja Väike-Emajõe) vaheline veelae. Alevikust põhja poolt valguvad veed ojakeste ja Vähero ehk Varese oja kaudu Ärnu jõkke, kust nad jõuavad Väike-Emajõkke ja sealtkaudu Soome lahte. Lõunapoolsed veed liiguvad Verioja (Metsoja), Kantsi järve (Aheru järve, Suurjärve) ja Mustjõe kaudu Koiva jõkke ja sealt Riia lahte.

KP 46 Rebase Tornimägi 138,8m

Rebase Tornimägi on Karula kõrgustiku kõrgeim koht. Kõrgust varasematel andmetel 137,8 m, uuel Maa-ameti kaardil 138,8m. Võrreldes Haanja ja Otepää kõrgustikuga on Karula kõrgustik tunduvalt madalam. Ta ei saagi nii kõrge olla, kui Haanja ja Otepää. Ta on üksnes nende kõrgustike jääaja lõpus liustike sulamisel toimunud kokkupõrke tulemusena tekkinud plekihunnik. Aga selle eest palju vahelduvam ja liigestatum. Siinsest 30-meetri kõrgusest vaatetornist avanes avar vaade kogu kõrgustikule ja kaugemalegi. Hea nähtavuse korral haaras silm Otepää kõrgustikku, ulatusime vaatama ka Haanja ümbruse kõrgematele kungastele ja Ähijärve äärde. Lõunasse jäävad Mustjõeni ja Koivani küündivad ulatuslikud metsamassiivid. Lääne suunas haaras pilku maaliline Kõstrejärv, järvest tagapool aga võis aimata Lüllemäe asula katuseid. Põhjas, teisel pool Lüllemäe – Antsla maanteed paistis kuuse-kasemetsaga kaetud Hallimägi, mis on ka üks kõrgustiku kõrgemaid (127,8 m).

Paraku on vaatetorn praegu suletud...

KP 48 Kuningamägi 101,8m

Pooltel maal Lüllemäe ja Rebasemõisa vahel voolab maantee alt läbi Verioja, nõukogude ajal ka Metsoja. Koht ise kannab uhket nime – Kuningasild. Kuningasillast põhjapoolse jääb Papijärve ümbritsev Kuningasilla soo ehk Kuningasoo, kirdesse Kuningamägi.

See paikkond on saanud oma nimed siin Põhjasõja ajal laagris olnud kuulsalt rootsi kuninga Karl XII (keda rootsi rahvas hüüab tänini hellitavalt Tosina-Kalleks) väesalga järgi, keda juhatasid oberstleitnandid Kaulbars ja Brömsen.

Ühest lahingust kirjutab **Helmut Hallemaa:**

Karula kihelkonda korduvalt laastanud sõdadest on rahva mälestustes erksamalt meeles Põhjasõja-aegsed sündmused. 2. jaanuari 1708. a. õhtul toimus Karula kiriku lähedal lahing. Vene ratsaväele (umbes 4300 meest), kes oli kindralmajor Otto Rudolf von Schaumbergi juhatusel Karula kiriku juurde laagrisse asunud, tungisid kallale Papijärve lähedal laagris asunud rootslased (umbes 570 ratsa- ja 2000 jalameest) oberstleitnantide A. J. Kaulbari ja Brömseni juhatusel. Kallaletungil olnud algul ootamatuse tõttu edu, kuid rootslased löödi vaenlase liiga tugeva ülevõimu tõttu varsti kaunis suurte kaotustega põgenema. („*Karula looduse õpperajad 1975*)

Ajaloolased on välja uurinud, et talvelahingu ajal asus laagripaik Kuningasilla soo peal. Jaan Lattiku kirjeldatud suvelahingu ajal oli tõenäoliselt kuivemat kohta vaja ja selleks võis lameda harjaga Kuningamägi sobida küll.

Selles, et kuningamägede vallutamine pole naljategu võime ise veenduda Kuningamäkke ronides.

KP 49 Rehemägi 104,0m

See mägi on ilmselt nime saanud mäe jalamil varem asunud köstri rehe järgi (Kõrgemäe juures oli kirikumõisa rehi).

Avaneb suurepärase vaade Kõstrijärvele ja Karula kõrgustiku kõrgeimale mäele Rebase Tornimäele. Üle Tornimäe nõlval kasvava kuusiku kõrgub ka vaatetorn ise.

Otse järve kaldal sirgub 17 m kõrge ja 2,45 m ümbermõõduga **must e. sanglepp**. See ilusa laia võrega puu on võetud kohaliku tähtsusega objektina looduskaitse alla. Kaitse all on ka Kõstrijärv.

Järve ääres asuvad punastest tellistest endine köstrikool ja leerimaja

Kool on aegade jooksul kandnud niipalju nimesid, et üldnimeks on rahvasuus jäänud köstrikool.

Võimalik, et siin toimusid 327 aastat tagasi köstri juhatusel esimesed katekismuse järgi lugemise tunnid.

1785.a. valmis leerimaja ja vallakooli jaoks korralik kivimaja.

1819. a. Liivimaa talurahvaseaduses oli nõue asutada kihelkonnakoolid igas vähemalt 2000 mees-hingega kihelkonnas. Karulas avati kihelkonnakool 1850.a. esimesena Valgamaal. Õpetust jagas 1846.a. Karulasse asunud köster ja legendaarne koolimees **Carl Stimm**.

1892/93.a. valmis vana koolimaja kõrvale Pihkva ehirtusmeistrite tööna uus punastest tellistest kooli- ja leerimaja.

1893.a. määras kirikukonvent abiks vanale köster Stimmile, kes selleks ajaks oli Karulas töötanud juba 47 aastat, agara koolimehe **Heinrich Bergmanni**. Köster Stimm lõpetas töö alles 50 tööaasta täitumisel ja ta saadeti austusavaldustega pensionile.

1893.a. sai Bergmann loa oma eluruumides erakooli avamiseks. Selle kooli õpetajaks oli koos oma vennaga revolutsionäär **Jaan Sihver**, kes langes eesti kütipolgus Narva rindel 28. novembril 1918. a. Jaan Sihver oli pärit Viljandimaalt suurest talust. Tema isa ja vennad võitlesid aktiivselt Vabadussõjas. Seda on paraku hiljemgi ette tulnud, et isad võitlevad poegade ja vennad vendade vastu.

1903.a. Bergmann lahkus Karulast ja tema asemel asus köstrina ja koolijuhina tööle. Aleksander Anton.

Kõstrijärvel töötas kool mitmesuguses staatuses ja vaheaegadega kuni Lüllemäe uue koolimaja valmimiseni 1964.a.

Kooli viimaseks nimeks oli Lüllemäe algkool ja tema juhatajaks Peeter Puudersell.

Karula mees Juhan Toomepuu meenutab:

Meie perekonna aeg Koikküla mõisas sai täis. 23. aprillil 1917 kolisime Karula mõisa. Isa sai tallmeistri koha, mis oli paremapalgaline ja palju väärkam koht kui Koikküla mõisa karjamehe koht.

Hakkas kätte jõudma sügis ja minu koolimineku aeg. Nüüd, kus olin nii lähedal Vissi koolile, et oleksin võinud igal õhtul koolist koju tulla, valisin enesele viimase aasta kooliks Karula köstrikooli. Ühel päeval, enne koolide algust, panin tallmeistri hobuse kerge vedruvankri ette ja sõitsin köstri poole, umbes neli versta mõisast. Sain köstriga kokku ta õunaia ees, oli mulle tuttav kuju juba kirikust, kus mateda mõned korrad näinud olin. Teretasin ja ütlesin, kes olen ja milleks tulin. Kõik vene keeles, ei teadnud, et koolijuhatajaga võib kooli asju ka eesti keeles ajada. Tema esitas mulle küsimusi ja vastas eesti keeles. Ütles lõpuks: „Tore, tule esmaspäeval kella kaheksaks kooli.“ Ütlesin täna ja nägemiseni, ikka vene keeles.

Esmaspäeval viis mind üks teopoiss kooli koos mu magamiskoti, voodivarustuse ja priske leivakotiga kogu nädalaks. Olin juba viieteistaastane ja suve läbi mehe eest väljas olnud. Mind üllatas väga, kui köster ja kaks õpetajat rääkisid koolilastega eesti keelt. Ka koolimaja erines suuresti mu eelmisest koolist. Kõigepealt näidati kohe, kus asus poiste käimla ja kus tütarlaste oma, et kogemata, ära ei vahetaks. Kaks klassiruumi ja poiste magamistuba käimlate, olid teisel korral. Osa ruume ja tütarlaste magamistuba olid all korral. Ja Vissil – keisri õiget usku koolil – polnudki käimlat! – poisid käisid preestri õunaia taga ja tüdrukud lauda taga. Talvel, kui õunapuudel lehti polnud, paistsid kõik asjatoimingud õuepoolsesse klassiruumi. See vene needus annab end veel praegu osaliselt Eestis venelaste poolt ehitatud majades tunda. Sama nägin Kroonlinnas ja Hangös vene tööliste juures, kes roojastasid kogu Hangõ ilusa pargi.

Minu pinginaabriks sai uues koolis umbes minusuurune poiss nimega Liivak. Ta isa oli köstri talu pooleteramees. Sain Liivaku poisiga heaks sõbraks. Olin omas klassis kõigis ainetes väga hea, väljaarvatud laulmine ja eesti keel. Klassikaaslased olid juba kõvasti õppinud eesti keele grammatikat, millest mul polnud udust aimugi. Kui oli eesti keele õigekirjutustund, etteütluse järel, siis minu vihk oli alati pool punane –

Õpetajad kasutasid vigade parandamiseks punast tinti. Mu kooliveli Liivak püüdis mind jõudumööda aidata. Pisut see aitas kah.

Nii et vene kiriku kool oli olnud puht venestamise kool, ainult luteriusu koolid kiriku koolid hoidsid eestlust alles. Venekeele oskusega oli köstrikool muidugi Vissi koolist kaugel taga.

1917/1918. õppeaasta vältel juhtus Eestis mõndagi. Vene sõjavägi liikus vahetpidamata ida poole. Valgas lasti kaks vene laskemoona ladu õhku, suitsusambad olid koolimaja juurde näha. Karula mõisa tuli rühm Eesti diviisi mehi, mõisa kaitseks. Neist oli tõesti kasu – hoidsid ära taganevate venelaste rüüstamiskatsed. Kord pidi isegi tulevahetuseks minema, kui venelased tahtsid taganemiseks veovahendeid saada. Muide, tolle eesti rühmaks alohvitseriks oli Liba Jaan, toosama, kes mulle karjas vene keelt õpetas ja kellest 1918. aasta suvel sai kupja väimees.

Meile tuli uus õpetaja, vene sõjaväest tulnud leitnant Lüüs. Oli meie poiste lemmik. Kui ta kevadel järsku kadunud oli, kuulsime, vist köstrilt, et ta oli läinud Eesti üksusi organiseerima. Meil Liivakuga olid silmad märjad, et ta meid kaasa ei võtnud. Kapten Lüüs oli Vabadussõjas Skautide Pataljoni kompaniülem ja vabariigi lõpupoole kolonel piirivalves.

Kevadel algas köstri vanas koolimajas leer, mis kestis kolm nädalat. Ema arvas, et pean kah leeri minema. Peapõhjus oli vist, et mulle oli just uus ülikond tehtud, sai selle ära kasutada. Ega midagi, rääkisin köstriga, tema oli nõus. Lahkusin nii koolist kaks nädalat enne õppeaasta lõppu. Köster andis hiljem ikka tõendi, et olen kaheklassilise kihelkonnakooli lõpetanud. („*Vara-valgest õhtu ehani*“ 1995)

1966.a. anti tühjaks jäänud hooned üle tollase VSÜ "Kalevi" Kesknõukogu bilanssi ja siin hakati korraldama lastele suviseid ujumislaagreid. Vana koolihoone remonditi ja seal oli võimalik majutust korraldada. 1970. aastast hakati tegutsema **Lüllemäe spordibaasi** nime all. 1972.a. rajati järvele 50-meetrine ujula, hiljem sööklahoone, palliplatsid, suusa- ja jooksurajad. Kui algul külastasid spordibaasi põhiliselt noorujud, siis hiljem muutus Lüllemäe spordibaas meelispaigaks ka suusatajatele ja orienteerujatele. Spordibaas oli paljude vabariiklike suusavõistluste ja isegi üleliidulise ulatusega orienteerumisvõistluste keskuseks. Taasiseseisvunud Eesti Vabariigi algusaastail ei suutnud spordibaas kohaneda uute majandusoludega ja lõpetas tegevuse. Koolimaja tagastati omandireformi käigus Karula kogudusele ning ülejäänud hooned anti 1994.a. Karula valla munitsipaalomandusse.

Praeguseks on nii koolimajal kui teistel hoonetel ja rajatistel uued omanikud.

KP 50 Kõrgemägi 112,4m

Jaan Lattik:

... See oli just kui looduse ime, et kohe silme ees igal pool mäed. Karula kuplistik iga seltsi ja sorti mägedega võis tõepoolest üht võõrast inimest, kes esmakordselt sinna valda juhtus sõitma, tuli too reisija Harglast, Sangastest või ka Urvastest või veelgi kaugemalt, võluda ja haarata oma künkalise käega sülle. Oma valla inimene loomukohaselt ei näinud midagi erilist Jumala ilusas loomingus. Arvas, et pidigi nii olema. Kui sõnnikukoorem järsu mäe kaldal ümber läks, siis kirus, et "misjaoss siia näid mäki nii pallu om visat". ("Mõrsjapärg" 1951)

Kõrgemäelt avaneva vaate ees ei pea ka Karula valla inimene silmi maha lööma. Üle **Köstrijärve** ja **Köstrisoo** nõo kõrguvad **Hallimägi** ja **Rebase Tornimägi**. Siit tehtud **Toomas Trapido** foto ehib **Karula Rahvuspargi** külalistemaja konverentsisaali seinale.

Kõrgemäe läänenõlval paikneb **Rehemäe talu**. Sellel kohal asus endine **kirikumõisa** suur **rehi**. Selle suurust näitab seegi, et talu ehitamisel eluhooned rehe vundamendi ühte, abihooned aga teise otsa rajati, vahele jäi veel paras õuemaagi. See rehi oli omamoodi kultuurimajaks möödunud sajandi lõpul. Suviti kohandati avar rehealune laudade ja pakkudega istmetega pidude kohaks. Sajandi lõpul mängiti siin mitmeid näidendeid, nagu Lydia Koidula "Saaremaa onupoeg", "Säärane mulk" ja "Kroonuonu", August Kitzbergi "Rätsep Õhk", "Sõda pruudi pärast", "Koit ja hämarik" jt.

Kirikumõisa rehest on rahva mälestustesse jäänud ka üks sünge, kuid tõele vastav lugu. 1821.a. talvel tungis marutõbine emahunt Sangastest tulles Kaagjärve, Pikkjärve ja Karula aladele ning pures ja hammustas 12 tunni jooksul 32 inimest, enne kui ta suudeti maha lüüa. Taudihaiged toodi kirikumõisa rehte, kus neid valve all kinni hoiti kuni nad krampides ja valudes surid.

See tohutu inimlik tragöödia on leidnud kajastamist **Bernnard Kangro** 1947.a. paguluses kirjutatud näidendis "Hunt" (trükkis ilmus 1967). 1991.a. pani näidendi võru keelde ümber Kauksi Ülle. Nüüd juba pealkirja all "Susi". Näidendi esimest vaatust mängiti 5. augusti 1995 südaööl Lüllemäel, Kaika VII suveülikoolis (tervikuna esmakordselt "Vanemuises" 5. novembril 1995).

Antsla lähistelt Oekülast pärit Bernard Kangro on Karulaga vägagi tihedalt seotud. Siin elasid tema sugulased, siit kaudu kulges koolitee Valka, siit leidis ta endale abikaasa. Tema loomingus kohtab üsna sageli Karula motiive.

Karulast leidis endale abikaasa ka **Ain Kaalep**. Ain Kaalepi huvi Karula vastu pärineb tegelikult varasemast. Nimelt olnud Jaan Lattiku "Meie noored" esimene raamat mille ta iseseisvalt kaanest kaaneni läbi luges. Et raamatus räägivad lapsed huvitavat Karula murret, siis õppis Ain Kaalep ka ise selle keele ära. Praegu on Valga- ja Võrumaa piiril asuvas Sora talus Ain Kaalepi suvekodu.

Sünnilt Karula mees on Öru metsavahi poeg **Valev Uibopuu**. Paguluses töötas Valev Uibopuu aastaid koos Bernard Kangroga Eesti Kirjanike Kooperatiivi kirjastuses Lundis. Kirjaniku soovi kohaselt maeti urn tema säilmetega Karula surnuaeda.

KP-d 67, 68 Jaanimägi e. Sadulamägi e. Kristuse kannatamise mägi

Oleme jõudnud kaheküürulise kaameli selga meenutavale mäele, kus edasi-tagasi ja üles-alla kulgevad Lüllemäe suusarajad.

Maa-ameti uuemate kõrgusandmete järgi on kirdepoolse „küüru“ (KP 67) kõrguseks 116,6m, eelapoolse „küüru“ (KP 68) kõrguseks 107,8m.

Suusarahvas hüüab seda mäge kuju järgi tihtipeale ka **Sadulamäeks**.

Mäe ametlikuks nimeks tuleks lugeda Eesti Põhikaardil ja Karula Rahvuspargi kaartidel antud **Jaanimäe** nime. Aga esimeselt Karula Rahvuspargi kaardilt leiame Jaanimäe kõrvalt ka **Kristuse kannatamise mäe** nime. Selle nime on mägi saanud tõenäoliselt siinmail tegutsenud legendaarselt köstrilt ja koolmeistrilt **Carl Stimmilt**. Jaan Lattik: „Vana köster Stimm oli andnud köstrikohta ümbritsevatele mägedele piibli nimed. Oli leeritüdrukuid hoiatanud, et ärgu nad mingi Ararati mäele jalutama, seal olevat poisse liikumas. Mingi nad parem Geneetsareti järve äärde – seal ilus teerada. See oli muidugi Köstrejärv.

*Köster Stimmi antud kohanimedest on rahva seas siiani püsima jäänud Ararat (KP 31), aga kehvapoolse füüsilise vormiga ja suusaoskustega Jaanimäel turnides on **Kristuse kannatamise mägi** ka igati õigustatud ja põhjendatud nimi...*

KP 101 Rebäse Liinamägi (ka Rebäse Linnamägi) 100,8m

Muistsetele sõjateedele jäänud Karulas oli palju looduslikke linnuseid, kus kohalik rahvas sõdardite eest varju otsis. Oled jõudnud ühele taolisele linnusemäele, mille kõrgus on Maa-ameti uuemate kõrgusandmete järgi 100,8m.

Jaan Lattik: See juhtus Võrumaal, Karula kihelkonnas ja Karula vallas. Seal üldiselt juhtus ja sündis väga palju imelikke asju ja värke. Ega ma's muidu ei oskaks sealt niipalju kirjutada. Need mäed, metsad, järved ja orud on seal tulvil igasuguseid juhtumeid. Juba sellepoolest on meie kodumaa osa teistest etem, et ta asub Läti piiri lähedal. Võõrad liikusid ja rändasid mööda meie maanteid ja tõid sõnumeid ning teateid kaugemalt maadelt ja kohtadelt. See oli meil naljaasi lüüa hobune ette ja sõita Riiga voori vedama. Oma kreisi või maakonnalinn asus Karula kirikust umbes kuuskümmend kilomeetrit kaugel. Niipalju sai Võrru maad. Valga linn kõigest kakskümmend kaks kilomeetrit kirikust. See on ikka tükk maad ja vahet. Ja Valk oli vanemal ajal läti linn. Sinna ei saa midagi parata. Läbi Karula on liikunud väga sageli sõjaväed. Venelased, tülles Pihkvast, ajasid alati oma sõjasihid ja –sarved Karula suunas. See oli kõige otsem tee Valka. Ei ole midagi imestada või hakata vastu rääkima, kui kõik need võõrad ei puistanud mitte ainult tolmu oma jalgadelt Karula pinnale, vaid jätsid sinna ka veriseid jälgi, jätsid varemeid ning purustusi.

Pikne Kama: Võimuvõtlusele viitab ka Karula Rebäse linnuse esimene kasutusperiood. Rooma rauaajal (50–450 pKr). Kas siis kohalikule või väliselt tulevale ohule ehitati järsunõlvalisele mäele linnus. Linnus võeti uuesti kasutusele viikingiajal (800–1050 pKr), kui linnuse juurde kerkib ka asula. Linnus oli arvatavasti kopranahkadega kaubitsejate tugipunktiks Sellele viitab arheoloogilisel kaevamistel leitud kopra luud ja koprakannaluust ripats.

Rebäse linnus vallutati Muistse Vabadusvõitluse (1208–1227) ajal sakslaste poolt ja nii allutati Karula koos muu Eestiga võõrvõimule, mida loetakse keskaja alguseks.

KP 102 Kullamägi 115,4m

Oleme jõudnud järsu lõunanõlvaga kuid muidu lameda **Kullamäe** kõrgemasse punkti. Ühtlasi on see Lüllemäe asula kõige kõrgem koht. Maa-ameti uuemate kõrgusandmete järgi asume 115,4 m üle merepinna.

Vanarahva jutu järgi olla vanapagan siinsamas nõlval kulda sulatanud. Selle töö juures aga juhtunud, et must äikesepilv ühel palaval päeval lõuna poolt üles tõusis ja rasket müristamist ähvardas. Vanapoiss põgenes sedamaid maa põhja varjule, kuhu ta selle tarbeks urgastee oli teinud. Põgenemise tuhinas aga ajanud kullapaja ümber. Sula kuld põletanud kõik lilled ja taimed oma teel. Kaevamisjärgi võib praegugi leida.

Helbe Merila-Lattik: Karula kõrgustiku keskne kõrgendik tänase Lüllemäe asula ümber oma 105 – 115 meetriga üle merepinna ja omapärase, järsunõlvalise neemiku kujuga Ruuksuu ja Kummisuu vahel ahvatleb mõtlema, et sellel mäemoodustisel on olnud paikkonna ajaloos teadaolevast suurem tähendus. Seda arvamust toetab asjaolu, et oma aja kohta üsna tihedalt asustatud paigas pidi kujuneval Karula kihelkonnal olema kusagil oma pühapaik, hiis, mille asukoht ei ole siiani teada. Kiriku ehitamine Lüllemäele lubab oletada paiga seotust muistsete sündmustega. Ka Karula kaitse- või paikohta ei ole siiani suudetud leida.

Ristiusu kirikuid vanasti päris tühjale kohale ei tehtud. Paigal pidi olema mingi, äraproovitud (nt. muinasusu pühapaigad) tõmbejõud või -vägi.

Ja tõmbab vist siiani?